

Ángel Amigo (Errenteria, 1952) és productor de cinema i aquesta setmana estrena 'El año de todos los demonios' al Festival Internacional de Cinema de Sant Sebastià. La pel·lícula tracta d'un dels grans misteris de la transició espanyola: la desaparició del dirigent d'ETA polític-militar Eduardo Moreno Bergaretxe, 'Pertur', el 1976. Trenta-un anys després dels fets, l'ex-'poli-mili' Amigo intenta demostrar que Pertur no el van matar els seus companys d'ETA sinó un grup de feixistes italians a sou del règim franquista.

Recordeu el dia que va desaparèixer Pertur?

—Jo era a la presó de Puerto de Santa María i la informació em va arribar una setmana més tard per mitjà d'un familiar. Poc després vaig saber, pels diaris, l'atribució que se'n feia la Triple A, i fins que no vaig sortir en llibertat no vaig tenir més informació ni més detalls sobre què podia haver passat.

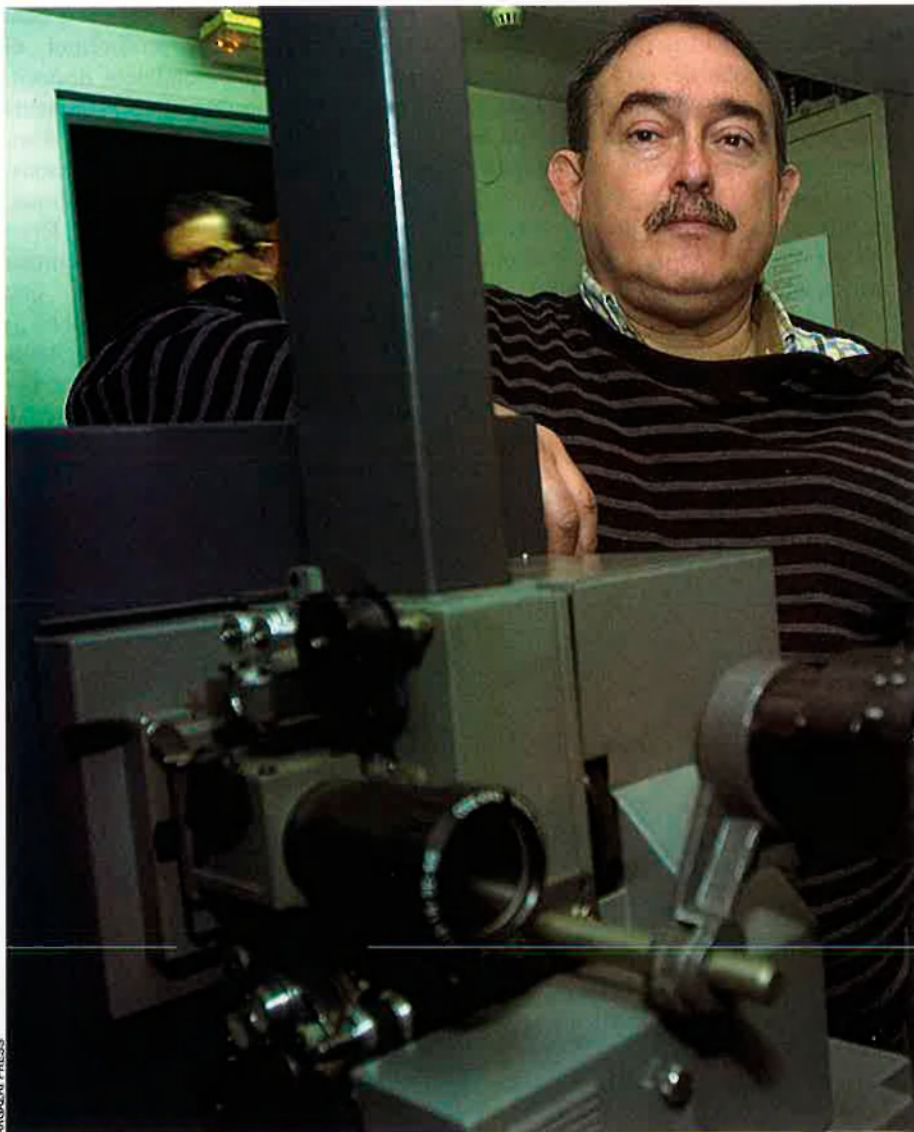
—I, malgrat aquesta reivindicació de la ultradreta, per què durant trenta anys s'ha atribuït la desaparició de Pertur a un enfrontament intern d'ETA?

—La percepció que es va instal·lar en l'opinió pública i entre els *poli-milis* és el resultat de diverses circumstàncies. De primer la gent va pensar que darrere hi havia la policia o els grups que atemptaven contra els refugiats bascs a França.

En aquell moment hi va haver nombrosos atacs. També hi havia, efectivament, un conflicte intern molt intens entre les diferents ETA, amb odis i tot. Aquella desaparició va ser molt ben rebuda pel sector crític a Pertur i, a més, ho va exterioritzar amb celebracions. Fins i tot, els *bereziak* (els escamots especials) van interioritzar que podrien haver estat ells, en una operació secreta, sense planificar específicament. D'una altra banda, ETA militar, aleshores una organització al marge dels *bereziak*, sí que va transmetre a ETA polític-militar la convicció que havia estat un afer intern, i es va anar consolidant aquesta percepció. Cal afegir-hi encara la denuncia de la família contra els *bereziak*.

També es va escaure que tots els protagonistes es van dissoldre: la direcció d'ETA polític-militar es va desdoblar,

“El cas Pertur s'acabarà quan n'aparegui el cos”

i una part es va convertir en un partit legal; i els *bereziak* es van integrar a ETA militar i es va perdre la memòria col·lectiva.

Llavors no es va investigar i, fins ara, tampoc no s'havien posat damunt la taula un seguit d'elements i referències que podien emmenar a una altra mena d'anàlisi.

—No heu oblidat mai Pertur. Anys enrere va escriure un llibre sobre l'ideòleg polític-militar i ara heu estrenat al Festival de Cinema de Sant Sebastià un documental, *El año de todos los demonios*, en què doneu una versió diferent sobre aquest cas. Quina és la vostra tesi?

—Sí, vaig escriure una biografia política i la conclusió lògica del llibre era que hi havia hagut un conflicte intern que havia acabat amb aquesta sortida

violenta contra el teòric *poli-mili*. I la cosa va quedar així. Ara l'important és que he canviat el marc narratiu i, en comptes d'explicar la desaparició en clau interna, l'he explicada en clau interna, nacional i internacional. És a dir que, al marge dels conflictes interns, hi havia més factors que haurien pogut convertir Pertur en el blanc d'aquesta operació de segrest i desaparició. El documental defensa que Pertur va ser víctima d'un joc pervers de percepcions, perquè, si des del punt de vista intern era vist com l'*etarra bo* que volia deixar les armes, per una altra banda era dirigent d'ETA polític-militar des de feia molts anys. Era el supervivent de totes les caigudes de 1975, era l'*alma mater*, el teòric de l'organització. A més, el 1976 van concórrer un seguit de circumstàncies; per això el documental porta per títol *El año de todos los demonios*. Aquell any tan peculiar, que va de la mort de Franco a l'inici de la reforma, es va formar una mena de bombolla terrorífica: tothom prenent posicions, però amb el sistema franquista en funcionament. És llavors quan se superposen els conflictes d'Euskadi i la crisi del Sàhara. Com a represàlia per la decisió d'Espanya de lliurar aquest territori al Marroc, el govern algerià va interferir en la política espanyola prestant suport a ETA d'una manera decidida, amb entrenament, amb finançament, amb informació, etc. Això va fer augmentar el nivell de percepció de perill d'ETA polític-militar i de Pertur com a dirigent màxim en aquella època.

D'una altra banda, s'havia engegat allò que anomeno "versió basca de l'operació Còndor". Amb motiu dels funerals de Franco, Pinochet es va entrevistar a Madrid amb el general Contreras, un dels seus homes més importants, i amb un italià, Stefano de la Chiaie, que després va aparèixer vinculat als fets de Montejurra.

En aquesta reunió es va decidir d'ampliar l'operació Còndor a Europa. Un grup de neofeixistes italians instal·lats a Espanya i a Xile treballen per a aquesta mena d'internacional negra que es dedica a matar opositors pertot arreu. I a Espanya, en concret, treballen amb sectors de la policia i dels serveis d'intel·ligència i es concentren en operacions contra ETA a Euskadi Nord,

que és tot aquest material que hem trobat en un sumari italià i que aquí no era conegut.

—Què recull aquest sumari inèdit?

—Es un sumari força detallat, una investigació duta a terme per jutges italians a partir de l'arxiu de la DINA, la policia política xilena, que van obtenir a l'Argentina. En aquest sumari hi ha tota la documentació sobre el grup de neofeixistes italians a sou de la DINA i de la policia espanyola. Anys després de la desaparició de Pertur, de 1984 a 1987, es van iniciar a Roma un seguit de processos judicials. En aquells judicis, tots aquests italians parlen de les operacions que van dur a terme al sud de l'estat francès. Un dels feixistes declara que va participar en el segrest d'un *etarra*. No sabia com es deia, i explica que el van segrestar, narcotitzar i traslladar a Espanya per interrogarlo i, després de torturar-lo, el van fer desaparèixer. En deu anys només va haver-hi un segrest, el de Pertur, i, lògicament, ha d'ésser ell per força.

El cas és que els jutges italians van començar a investigar, però es van trobar amb el mur de la justícia i de la policia espanyoles, que els van negar tota mena de col·laboració, i finalment el cas va quedar arxivat.

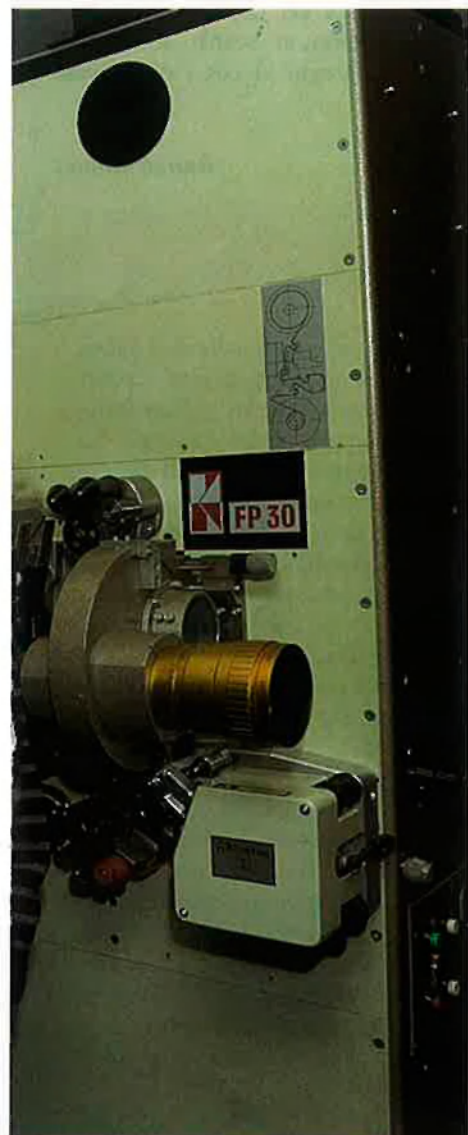
—I com us en va assabentar, de l'existència d'aquest sumari italià?

—Va sortir publicat al diari *El País* el 1987, però llavors no es va relacionar amb el cas Pertur. L'article es titulava "Secuestro y desaparición de un *etarra*" i, potser per indicació policíaca, per despistar, l'afer es va relacionar amb el GAL i amb la desaparició de Lasa i Zabala. Nosaltres hem repescat aquest material per fer el documental, n'hem seguit les pistes i un jutge italià ens va facilitar el sumari.

—Com han rebut els vostres antics companys d'ETA-PM aquesta nova versió dels fets?

—No els conec a tots. Som molts i de generacions diferents, però crec que, en general, bé, perquè la cosa important en aquest cas no és fer política ni culpar ningú, sinó aclarir l'afer. D'alguna manera tenim aquest deute amb Pertur, perquè allò que li passà a ell ens podia haver passat a qualsevol de nosaltres.

—Dieu que no es pot culpar a ningú. No es poden exigir responsabilitats penals?

Eduardo Moreno Bergaretxe, Pertur. EFE

“El cas no ha prescrit. La iniciativa de portar-lo als tribunals correspon a la família, i suposo que després de veure el documental prendrà una decisió”

—Sí que es pot fer, perquè els delictes de desaparició no prescriuen. Ho va decidir l'ONU el 1992. Fins que no apareix el cadàver el temps judicial no comença a comptar. En tot cas, la iniciativa de portar el cas als tribunals correspon a la família i suposo que després de veure el documental prendrà una decisió.

—I les responsabilitats polítiques, què?

—Hem investigat el cas Pertur per una qüestió molt personal. Ens preocupa que la família recuperi el cos; han passat trenta anys i això ja és història. La prioritat és que la família enterri el cos com Déu mana. No ens ho mirem com una revenja política, sinó per aclarir les coses i que aparegui el cos. Reconec que és força complicat.

—Per tant, quan considerareu tanca la investigació?

—Hem trigat trenta anys a reprendre-la i no crec que n'hi pugui dedicar trenta més.

Com que no sóc jutge ni policia, personalment no puc anar més enllà d'on he arribat. Amb els elements que tinc no puc acusar formalment, sinó que sols puc especular raonablement sobre què va passar. Qui tingui potestat per a continuar investigant, que ho faci. Si no, es demostrarà la falta de voluntat per a aclarir les coses. La família i els companys de Pertur considerarem acabat aquest cas quan n'aparegui el cos i el puguem enterrar.

Daniel Gómez

‘Vent i Arrels’, Txiki en la memòria

El 27 de setembre de 1975, dos mesos abans de morir, el dictador Franco ordena l'afusellament de cinc opositors. Les víctimes de les últimes execucions del règim són dos militants d'ETA —Juan Paredes Manot, Txiki, i Anjel Otaegi— i tres del FRAP.

Aquest dijous, 27 de setembre de 2007, l'Associació Catalana per la Defensa dels Drets Humans, organitza un homenatge a Txiki, un d'aquells darrers executats pel dictador, amb la presentació del llibre *Vent i Arrels* (la traducció del llibre basc *Haizea Eta Sustraiak*), a la biblioteca Jaume Fuster, al barri de Gràcia de Barcelona (19 h.), i la presentació del documental *Txiki y Otaegi. Viento y Raíces*, al Teatre l'Aliança del Poblenou de Barcelona, el mateix dia a les 21.30 h. (Més informació de l'acte a www.acddh.org.)

Txiki va ser detingut a Barcelona gràcies a l'actuació de Mikel Lejarza Egia, conegut per *el Lobo*, un infiltrat del SECED, els serveis d'intel·ligència espanyols. El militant d'ETA és jutjat per un tribunal militar a la capital catalana. L'acusen d'un atracament contra una seu bancària, durant el qual havia mort tirotejat el caporal de la policia franquista Ovidio Díaz López. Per tot plegat el fiscal del cas en sol·licita la pena de mort. A Burgos també és jutjat un altre membre de l'organització, Anjel Otaegi, mentre que els activistes del FRAP afronten el seu consell de guerra a Madrid.

El règim fa coincidir tots aquests processos judicials i aplica la mateixa sentència sobre tots cinc acusats, la pena capital.

No va servir de res la mobilització popular al País Basc, a diversos punts de l'estat espanyol i també a Europa. La dictadura, assetjada i amb un Franco malalt i molt afeblit, volia que rebessin un escarment exemplar els grups que la combatien. La sort dels acusats ja havia estat decidida des del començament. Els advocats catalans de Txiki —entre els quals Magda Oranich— no van poder fer res per evitar la seva mort.

Aquest jove, fill d'una família d'immigrants extremeños que havia deixat un petit poble de la província de Badajoz —Zalamea de la Serena— per anar a viure a Zarautz (Guipúscoa), havia nascut el 1954. Tenia 21 anys quan un escamot integrat per voluntaris de la Guàrdia Civil el va afusellar al costat del cementiri de Cerdanyola.

Anjel Otaegi era guipuscoà, d'Azpeitia, i tenia 33 anys quan va rebre la descàrrega mortal a Burgos. L'execució de tots dos va colpir la societat basca i les seves figures formen part de l'imaginari de l'esquerra *abertzale* des de fa tres dècades. Per honorar la seva memòria, i també la de tots aquells que han donat la vida per la llibertat del País Basc, el moviment independentista va instaurar el 27 de setembre el *Gudari Eguna*, el Dia del Soldat Basc, una jornada de record que ETA i el seu entorn celebra cada any.